

Nagovor na studij filozofije i religijskih znanosti

*Dorta Jagić**

Pozdravljam poštovane diplomante, njihove roditelje i prijatelje, dekane, rektora i ostale ugledne goste iz akademskog svijeta. Ovdje sam, vjerujem, ne samo zato što sam na ovom fakultetu diplomirala prije 17 godina, nego mi je, prije svega, pripala čast da držim kratko slovo na Danu fakulteta jer sam prolijetos primila nagradu za životno djelo, priznanje za ukupan doprinos hrvatskoj poeziji, „Goranov vijenac“.

Da ne bih samo načelno istaknula kako je ovo mjesto u znatnoj mjeri utjecalo na cjelokupno moje pjesništvo i prevodilački rad, dopustite mi da, u svrhu upoznavanja, pročitam pjesmu iz koje je vidljivo, koliko je bujni i slojeviti studij filozofije i religiologije ostavio traga u mom radu. Riječ je o pjesmi iz zbirke *Kauč na trgu*, koju je prije tri godine peteročlani žiri poljske nagrade „Europski pjesnik slobode“ posebno izdvojio kao amblematski primjer razloga zbog kojeg me nagraduju tom uglednom nagradom.

Petlja, lijepo muško ime

za razliku od ribara Petra
blagajnik juda
nije imao petlje započeti dan
baš onakav kakav jest:
prljavih nogu i nasmijan.
kad u utrobi zazveče novčići straha
on radije sve kupuje i prodaje
onakav kakav nije:
čist i ozbiljan.
nakon posljednjeg zalogaja kruha
zataknuo je kesicu za pojas i još
jednom pošao u jalovi šoping
naučen od prvog učitelja izdaje i krivnje

* Dorta Jagić održala je 6. studenog 2017. ovaj prigodni govor u sklopu proslave dana Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Pjesnikinja Dorta Jagić diplomirala je filozofiju i religijske znanosti na FFDI-u. Osim poezije piše i objavljuje kratke priče, putopise i eseje, koji su uvršteni u brojne domaće i strane pjesničke antologije. Pjesme su joj prevedene na više od dvadeset stranih jezika i objavljujane u stranim časopisima i izdavačkim kućama.

s vrećicom sitnine
jureći prema hramskoj zgradi.
putem je gutao odbačenu ambalažu
svih jeftinih riječi svijeta
svako kill, verkaufen, war
plastične vrećice, mine,
logori, stranke, kamate, supermarketi.
na povratku se spotaknuo
o nekog zakrvavljenog prolaznika s
teškim komadom drveta na ledima.
kad je ustao iz prašine
kupio je čvrsto uže i drvo
po povoljnoj cijeni
a iz kesice su se svijetom prosule
sve naše drahme, kune,
euri i šekeli
za kupovanje ljubavi.

Dakle, *nihil sub sole novum*; s kupovinom i prodajom bitnih stvari su, što se kušnje tiče, odvajkada bile opskurne i defamirajuće. Biće kojeg ne zanima ni kruna i džep, Isus, kao da automatikom tog primordijalnog mehanizma trgovine, mora biti razapet za novac. Kako kaže Karl Jaspers: „Kako u njemu nema računice, Isus ne može pripadati realističkom i racionalističkom svijetu proračunate moći. On se vara u odnosu na sve materijalne vrijednosti, pa kao egzistencija mora stradati.“ Zašto to govorim vama danas? Pa ne petljate s trgovinom ljudima niti ste opljačkali banku! Ipak, osjećam da je moja dužnost kao dvostruko starije kolegice, jer sam svjesna da smo i mi – čudne i rijetke biljke koje žive od *logosa* i stvari duha – u opasnosti da padnemo pod otrovnu klimu svijeta. Nije bez razloga A. B. Šimić u pjesmi koju je nazvao *Opomena* zaklinjao: „Čovječe, pazi da ne ideš malen ispod zvijezda“, jer bio je svjestan sirenskog zova zemnih stvari. Jer danas kao da je apoteoza novca dosegla svoj perverzni vrhunac u samoj arhitekturi društvene zbilje. A ona je od vrha do dna konzumeristički konstruirana i estradizirana. Zakriti iza ekrana, svi znamo da centri moći više nisu nakovčani Herodi i Neroni, ludi kraljevi, a danas predsjednici, nego blještave galaksije banka koje sve hvataju u svoju gravitaciju, velike međunarodne korporacije i golemi kapital. No to je već klišej. Problem je da ti centri moći računaju na privid etike, veliku dužnosti i kooperativnosti, a s druge strane na ozračje džungle slobodnoga tržišta, i straha za opstanak kao produkta socijalne darvinističke selekcije. Takav strah koči i zarobljava u kompromise. Nažalost, svjedočimo kako je karakter mnogih pao ucjenjen željom za brzom zaradom i luksuznim životom. A osim što potpiruju ideološke podjele i krađu vrijeme, javni mediji su distributeri mračnih želja, pa nam neprestalno nutkaju proizvode, bilo za zabavu, liječenje ili potrošnju, koji bi nas trebali – za jedan vječni tren – usrećiti. Naravno, zažarenih obraza mi se pak moramo nekako sami snaći u utrobi banaka i sustavu rada da bi namakli novac za

kupovanje te sreće. Netko bi mogao reći, tu nisi ni blizu dotaknula sve opake centre moći današnjeg svijeta. No mene ovdje ne zanima sumrak saga suvremenosti, nego nešto drugo. Ipak postoje centri moći koji leže u vašim rukama, a koje nikad neće moći zagušiti nikakvi crnjaci ni ružne stvari. To je ljubav prema mudrosti i etika nade. Još je sveti Pavao za nju lijepo rekao: nada je sidro duše, koje prodire duboko iza zastora. Ili ono *dum spiro, spero*. Osim u karizmi plemstva duha, vaša je moć u trudu za opće dobro, u borbi za ideale požrtvovnosti i ljubavi. Kao ljudi od uma, vaša je moć u poticanju analitičkog promišljanja zbilje među suvremenima, te razvijanju kritičkog duha i strasti za dobrim, lijepim i istinitim.

Ako je taj utjecaj igdje potreban, onda je to u našoj zemlji, koju je obuzela svada i malodušnost. Nedavno je po ulicama osvanuo veliki plavi plakat „Naša zemlja treba ljude koji vjeruju u sebe“. Neki revni prolaznik flomasterom je prekrizio riječ *sebe* i napisao *u Boga*. Vjerujem da je riječ *Boga* trebao samo dodati iskazu, jer naše društvo svakako treba nebu uperene ali i samosvjesne ljude, a ne tek u sebe nesigurna bića koja vjeruju u Boga, jer eto „vjeruje se“.

Nije bez razloga tema mog diplomskog rada bio Heideggerov pojam *Das Man* ili pasivni oblik *Se*, kako je Heidegger nazvao subjekta svakidašnjice. Posrijedi je modus prosječnosti i nivelacije, rasterećujući oblik prebacivanja odgovornosti na neosobnu masu – pa tako „se priča“, „se radi“, „se nosi“, „se snalazi“. Načini egzistiranja *Se* stvaraju ono što zovemo javnost, javno mijenje. A kad smo kod javnog mnijenja, na skliskom smo tlu. U mojoj interpertaciji, u današnjem hrvatskom društvu bilo bi to pristajanje na kolektivni strah, na usmrćivanje svojih viših snova, svojih talenata, da bi se crnčilo negdje na raznorodnim bauštelama izmistificiranoga Zapada, slobodan i „kao bubreg u loju“. Zbog ozračja uskogrudnog mentaliteta koji papagajski ponavlja otrcanu frazu odlaska „trbuhom za kruhom“ i idolizacije ekonomske praktičnosti takozvanih sposobnih i snalažljivih ljudi, mnogi studenti pojeduu tu laž o besmislenosti teorijskog znanja, pa napuste svoj poziv i identitet da bi postali još jedan anonimni klon, kopija tog bezličnog i učinkovitog *homo faber*. Dragi diplomci, ukoliko želite živjeti autentične živote, valja udariti užim, i samim time kvrgavijim putem, no svakako časnijim i uzbudljivijim. U katalogu sloboda, važno je razlikovati manje važne slobode od onih najvažnijih, bez kojih se ostaje neostvaren. U tom duhu neki kršćani daju živote za Krista u evanđelju neprijateljskim zemljama, a neki pisci i filozofi u represivnim društvima radije čame u zatvorima, nego da uživaju u krajnje lažnoj slobodi.

Netko bi mogao reći, sve je to tako lijepo, ali naivno. Čemu religijske znanosti u doba vladajućeg militantnog ateizma i dekonstrukcije svih mitova? Čemu filozofija danas kad su se sve njene znanosti emancipirale i ne trebaju njena pitanja i apstrakcije? Prirodoslovno obrazovanje nema polazište i opseg kao prije; astrofizičari i matematičari danas ne čitaju Aristotela, Kanta, Kierkegaarda, nego Star Trek magazine i japanske mange. Istina, to što ste vi diplomirali filozofiju i religijske znanosti, nekima može zvučati plinovito, nejasno, tajnovito. Čak i neozbiljno. Vjerojatno ste već doživjeli da se neki ljudi, navodno društveno korisnijeg nutarnjeg ustroja, cinično obrecnu: a tko je to zaboga gospodin filozof ili čemu danas istraživanje religija. U svijetu robota, facebooka, kirurških noževa i lasera,

raketnih motora, računovodstvenih knjiga, brendova i logova, je li filozof tek uzaludni majstor silogizama i sofizama, mehaničar aporija i jezičnih igri? Za bijele kute i naročito mnoga skupa siva flanelasta odijela koja svijet promatraju kroz blindirane prozore službenih automobila, filozof je – oboružan kritičkim alatima i temeljnim pitanjima – tek društveno lijep parazit, donekle čak i ljekovit, kao bijela imela na hrastu. Ipak, ne znaju da je najšire i najdublje moguće znanje o svijetu koje visoki obrazovni sustav može dati duhovniku, kulturnjaku i znanstveniku upravo studij filozofije i svjetskih religija. Stoga ne čudi da su se mnogi moji kolege iz klupa nakon studija našli i istakli u širokom spektru javnog djelovanja – u ministarstvima, školama, na radiju i izdavaštvu, prevodilaštvu i umjetnosti. Za nas, očito, filozofija i ono što nam je ona dala – nije mrtvo, iako su smrt „majke svih znanosti“ objavili mnogi, još od Marxa, Adorna i danas Stephena Hawkinga, koji je njenu smrt proglasio na Googlovoj konferenciji, pritom ignorirajući činjenicu da čak 97% wikipedijinih članaka vodi linkovima do filozofije.

Mi možemo pitati grobare filozofije, ako nestane religije i filozofije, tko će postavljati ona prva i zadnja pitanja? Tko će stavljati civilizacijska kretanja i nabujalo znanje u pravu perspektivu? Filozofija, sa svojom polugom za dizanje i najtežeg kamena privida, danas je potrebna no ikad. Jer, u suvremenom svijetu prezatrprenom aplikacijama, selfijima i općenito hipertrofiji slike, vidimo da tekst i knjige uvjerljivo gube. Tko zna, možda ćemo za veliko buđenje opet trebati nekog Sokrata, karizmatičnog filozofa trga koji se na ulicama bori protiv zatupljenja majeutičkom vještinom. Ali do te utopije, i vaša uloga profesora vjere i misli, učitelja najvećih ideja u posvijesti čovječanstva ostaje društveno najpotrebnijom i najplemenitijom od svih.